

ARALAR

(Pastoral antzerako antzerkia-1971)

Antzeslariak : *Obispo* : Pastoralen modukoa.

Mikel : Arkanjelua, bere ezpatarekin.

Mikelen lau zaindari, lau mutil dantzari.

Libertario : Gizon bestalari bat smokin eta sonbrero kopa-koa.

Lau atso sorgin, eskoba zahar eta panderuakin.

Lau edo gehiago abeslari.

Agintari : Abeslarien buru egiten duena.

Fraile : Kaputxino zahar bat "integrista".

Teodosio : Erdi aroko zaldun bat.

Bioleta : Erdi aroko printzesa bat.

Goñi : Teodosioren aita.

Konstantza : Teodosioren ama.

Orkesta ttipi bat.

I

(Sarrera egin bedi pastoralen antzera. Orkestak jotzen duela martxa airos bat, antzeslariak sartzen dira bi lerrotan : Onak ate batetik eta gaiztoak bertetik. Beren ibilerak eta agurtzeak eginik, pastoraletan bezala, Agintarik bazterrean duela "Banderaria" abesten du)

AGINTARI . - *(Erdian)*

Agur jende guziak, hurbil ala urrunekoak.

Berdin agur deneri, izan jentil kristauak.

(Ezker aldetik)

Hemen ari garenak, gaituzue oiartzuarrak.

Ez zuek bezanbat baina, halere jende jatorrak.

(Eskuin aldetik)

Aralarrez argitzeko, idek belarri eta begi.

Esango baititugu, gezur bat edo bi egi.

(Erdian)

Nola hunat sartzeko, baituzue ordaindu.

Baimena ematen dautzuet, nahi baduzue txalotu.

(Denak ateratzen dira, musikaren martxan, jendea agurtuz pastoraletan bezala)

II

(Agertzen dira Teodosio eta Goñi)

GOÑI . - Aizu, nere seme Teodosio, zure ama eta ni gogoetatuak gaude zure geroaz.

TEODOSIO . - Zer duzue bada, o nere aita, nitaz horrenbeste axolatzeko ?

GOÑI . - Adina hor duzula, zurez-zure bizitzeko eta...

TEODOSIO . - Eta zer ?

GOÑI . - Ez dirudi fraile sartu nahi duzunik.

TEODOSIO . - Hori ez !

GOÑI . - Ez eta mutil zahar gelditu nahi duzunik.

TEODOSIO . - Hori ez ; ahal badut segurik.

GOÑI . - Beraz etorria duzu garaia, zure bizi lagunarekin aukera egiteko.

TEODOSIO . - Hain zail ahal da, hori egitea ?

GOÑI . - Bai, seme, ez da errex aukera on bat egitea. Eta hortaz, nahi nizkizuke zenbait kontseilu eman.

TEODOSIO . - Zure kontseiluak, o aita, beti izanen dira ongi etorriak.

GOÑI . - Ez zazula sekulan ahantzi gu garela arrazako jendetarik eta ekar errespetua gure arrazako ohiturari.

TEODOSIO . - Zer ba ! Zer eskatzen dit gure arrazari zor diodan errespetuak ?

GOÑI . - Gure artean, desohore izigarri bat da bere emaztegaia esperantzetan emaita, ezkondu aurrean... Hortakotz kontseilu bat. Abusatu nahi baduzu emakumekin, abusa zaite populu apalekoekin, baina errespetu zure andregai.

TEODOSIO . - Eta populu apaleko neskatxa bat balitz, nere obraz esperantzetan ?

GOÑI . - Horrek ez du garrantzi handirik. Uka haurra zureganik dela edo diru pixka bat eman eta kitto !

TEODOSIO . - Bai, eta niganik amatzeko, bidean denez, egiten badit eskandala ?

GOÑI . - Jende horrek, deus ez dezake, indartsuaren kontra... Ez ote dituzu gure alde legegizonak, eta heien beso armatuak ? Hala beharrean, urrun bidali amatu beharra. Izkuta dadiela eta izkuta dezala bere haurra ! Gure jatortasuna behar duzu zaindu, jendearen aurrean. Jende herrestek ez dute, gu bezala ohorerik galtzeko ez eta beraz zaintzeko.

TEODOSIO . - Oroituko naiz, aita, zure kontseiluaz.

GOÑI . - Eta, beste kontseilu bat ere... Oroit zaite, ez zarela bakarrik norbaitekin ezkontzen, bainan haren ontasunarekin. Aberatsarekin ezkontzen denak bi mahain baditu jateko... Ontasun gabearekin ezkonduz, mahain bat izanen duzu bakarrik, eta hura bientzat.

TEODOSIO . - Andregai bat izan daiteke pobre, bainan etxe agintari ona.

Harekin ezkonduz, ez da ontasuna jaten, bainan ugaritzen.

GOÑI . - Bai, bai... bainan ontasun izana, seguruago da izango dena baino.

TEODOSIO . - Ongi da, aita oroituko naiz, kontseilu hortaz ere.

GOÑI . - Eta, oroz gainetik, oroit Goñitarren ondorekoa zarela. Gure etxea dela, hemen gaindi, zaldun etxerik indartsuena, eduki gora gure fama ! Zabal gure larderia ! Horra seme zure aitaren kontseiluak, bainan baten ikusbideak, baino,

bizpahiruena hobea izaten baita, eska ere kontseiluak bizia ongi ezagutzen duten gizon adineko batzueri.

TEODOSIO . - Bai aita, zuk errana egingen dut !

III

(Orkestak jotzen duela aita ateratzen da, eta sartzen dira, abeslariak eta Bioleta. Jendea agurturik, Bioleta ematen da panela leihodun baten atzean. Han ageri da, jauregiko leiho bat balitz bezala. Abeslariak abesten dute amodiozko kantu bat... Teodosio, Bioletaren amoros, hari begira dago. Kantua bukatzean denak ateratzen dira orkestak jotzen duela)

IV

LIBERTARIO . - *(Sartzen da eta mintzo da, irri larri batzu eginez)* Bai, polita gertatzen zait !... Zera... Teodosio andregai baten miaketan omen dabila... Eta kontseilu beharretan omen da nolakoa aukera ! Eta denek dakiten bezala, ni bainaiz andreekin ibiltzailea, eta heien ezagutzeko espezialista, horra zergatik dei egiten duen. Neri buruz ari da. Iñorenganik ez baitu izango, niganik baino kontseilu argiagorik.

TEODOSIO . - *(Sartuz)* Agur, agur Libertario !

LIBERTARIO . - Agur ba, Teodosio.

TEODOSIO . - Hunarat deitu zaitut, zure argien beharretan bainaiz... Badakizu, gaurko egunean, eskatua zaukula gazteri, ezkontzari buruz egitea preparazio zintzo bat.

LIBERTARIO . - Jokabide horrekin ados nago, ezkontza da ofizio bat... Ofizio bakoitzak, badauka bere teknika, inork ez luke ezkondu behar, ezkontzako teknika ezagutu gabe.

TEODOSIO . - Eta nun ikasten da teknika hori ?

LIBERTARIO . - Neretzat, teknika horien ikasteko, Parisen da, eskola hoberena eta hurbilena. Zoazi beraz Pariserat, ahal bezanbat dirurekin eta han bizi zaite lasaiki. Zure ikastegiak izanen dira "Boitte", "Cabaret", "Sexy-Club", "Strip-relax"... eta holakoak. Horretan usu ibiliz zuzenduko dituzu zure herabetasun azpi-ilundurak eta burutik buru sakonki ikasiko dituzu, ezkontza zoriontsu bat egiteko jakin behar diren gauza guziak.

TEODOSIO . - Horixe da nik nahi nukena, ezkontza zoriontsu bat egin.

LIBERTARIO . - Hortakotz ba, behar ditugu ikasi amodioan obratzeko modu guziak : Frantsesa, indianoa, eta japonesa, kontzeptuala eta antikonzeptuala, naturala, erotikoa eta sadikoa drogatzu, lotan edo... egiten dena eta abar.

TEODOSIO . - Horiek guziak ikasi ondoan, zuk egin duzun ezkontza, zoriontsua izan ote da ?

LIBERTARIO . - Ez... mutil zahar gelditu naiz. Ez baitut inun aurkitu ahal izan, neri jakintza errabia emaitako on ziteken andregairik.

TEODOSIO . - Hobe dut beraz zure jakintza ez bildu, bestela andregairik gabe geldituko bainaiz.

LIBERTARIO . - Hori zuk ikus ! Bainan kontseilu bat. Ez har andregairik Aralar inguru huntan.

TEODOSIO . - Zergatik ez ?

LIBERTARIO . - Hemengo neskatxa guziak direlakotz ahuntzak bezain basak, hego haizea bezain aldakorrak, ijitoak bezain bihurriak.

TEODOSIO . - Bizkitartean, nik ezagutzen ditut inguru huntan neskatxa arras jatorrak.

LIBERTARIO . - Nun ote ?

TEODOSIO . - Bat, Lakuntzan.

LIBERTARIO . - Lakuntza-untza, ahuntzaren putza.

TEODOSIO . - Bertze bat sendo eta giñarria, Arbizun.

LIBERTARIO . - Arbizuarra txostiko, astoak eman ostiko eta lepo hezurra hautsiko.

TEODOSIO . - Aitor-azu, jauregitan ere ez dela aurkitzen, Etxarri Aranazko neskatxen parekorik.

LIBERTARIO . - Etxarri Aranaz, kakute-mando zahar bat hil dute, haren jateko platerik ez dute, xerrien askatik, miki-maka jaten dute.

TEODOSIO . - Denak belzten dituen zure mingain pozoituak, errespetatuko ahal ditu bederen Ataundarrak !

LIBERTARIO . - Erreta jarri dezagun, egosi ta mina, Ataun ipurdi zikina.

TEODOSIO . - Norat behar dut beraz jo, andregaiketarat ?

LIBERTARIO . - Zoaz Zegamarat... Han biziko zira merke eta ondo : Zegaman egunez ikusi eta gauez eraman.

TEODOSIO . - Denen kontra zernahi erraitea errex da. Eskatzen dautzudana da, norekin beraz behar dudan ezkondu ?

LIBERTARIO . - Inorekin ez eta denekin... ni bezala... Horra nere kontseilua.

TEODOSIO . - Ni ez naiz, hortarik ari, nik nahi dut giza legean bizi.

LIBERTARIO . - Ba, ezar-azu beraz soka lepotik, andrea etxean sartzea da behi bat etxean sartzea bezala. Jakin behar da behia zertarako den... andrea berdin.

TEODOSIO . - Eta zuretzat, andrea zertarako da etxean ?

LIBERTARIO . - Etxe batean, behia baliatzen da lanerako eta haragitako... andrea berdin.

TEODOSIO . - Eta gizona zertarako da ?

LIBERTARIO . - Gizona ! Haragitako baizik ez. Ikusi duzu zuk zezenik lanean ari ? Idiak ba, lanean aritzen dira eta heien iduri berdinekoak diren gizonak... ez baita munduan tristeagorik.

TEODOSIO . - Ba, bi gogoeta eginen ditut zure, kontseiluez, bainan denenak behar baitira entzun, banoa orain Aralarko fraile ermita zaharrarenganat, ea harek zer dion ezkontzaz, entzuterat.

LIBERTARIO . - Bai, bai... Kontseilu politik entzunen duzu horrenganik. Alabaina, fraile ermita zahar batek zer dakien emakumen gorabeheraz ! Bat ikusi orduko bere txabolara ihesi joaten den ermitak zer behar dio erran andregai bat ezin bilduz ari den mutilari.

(Zoko batean, misteriotsu agertzen da fraile ermita... Teodosio mintzo zaio)

TEODOSIO . - O, anai fraile ermita, zure argitasun beharretan aurkitzen naiz.

FRAILE . - Zer nahi duzu niganik ?

TEODOSIO . - Geroari buruz norekin eta nola apaila gogoetatua nabil.

FRAILE . - Erran nahi duzu ezkontzea pentsatzen duzula ?

TEODOSIO . - Bai anai fraile !

FRAILE . - Ongi egizkitzu zure gogoetak. Haragiko bizia, bizi peligrasua baita.

TEODOSIO . - Bizkitartean, zure aita eta ama ezkondu ziren. Eta ez balira ezkondu gaur ez liteke hemen frailerik, ni kontseilatzeko.

FRAILE . - Ba, dena hortan da. Oroit zaite Jainkoak egin zuela ezkontza haurren mundurat ekartzeko eta ez gorputz atseginen gozatzeko.

TEODOSIO . - Andreakin elkartu behar balinbada bakarrik haurren ukaiteko, ez da gizonik lege hori zuzen bete dezakenik.

FRAILE . - Hortakotz behar da gorputza bentzutu, egon dadien osoki izipirituaren pean eta haren zerbitzari. Gorputz horri jan-edanak neurtuz eman. Halabeharrea gategiz eta zilizioz gaztigatu.

TEODOSIO . - Nahi duzun guzia. Baina gizona ez da bakarrik. Emazteak ere hor du bere gorputza, bere gose-egarriarekin.

FRAILE . - Emazteak, bere aldetik bertze hainbeste egin dezala. Eta beren buruen jabeago egoiteko, senar-emaztek berex lo egin dezatela, bereziki garizuman bai eta ere bijili egunetan.

TEODOSIO . - Bai, bai... bainan, nere iritziko ezkontza egina da senar-emazteak ohe berean etzateko eta ez bi ohetan.

FRAILE . - Oheaz bertzalde, hor da ere gainerateko bizitza guzia.

FRAILE . - Jainkoak egin zaitu zaldun seme, zure menpean izanen dituzu, ez bakarrik zure familia, baita ere zerbitzari eta maizterrak. Horien guzien agintaria, eta beraz Jainkoaren ordaina, zu izanen zara. Deneri erakuts zure larderia.

TEODOSIO . - Erraitea erreza da.

FRAILE . - Egitea erreza da, deneri ematen badiozute Jainkoaren beldurra, denek diren lekuan, goiz-arrats-eguerditan, elizako kanpanarekin erreza ditzatela ohitura diren otoitzak.

TEODOSIO . - Jainkoak jakinen du zer egingen duten.

FRAILE . - Igandetan begirada bat eman, ikusteko, han denak mezan diren eta norbait eskas balinbada, jakin meza zergatik huts egin duen.

TEODOSIO . - Eta, bere faltaz meza huts egin balinbadu.

FRAILE . - Hura kastiga ! Ez ote zira Jainkoaren besoa ! Eta zure jauregian, neskaxa zerbitzariak izan ditela, komentuan serorak bezala, zure anderea dutela beren superior-agintari. Egun guziz meza entzun dezatela eta usu-usua otoitzak erreza elkarrekin. Emakumea duzu kreatura ahula. Gaztedanik behar zaio erakatsi bizirako diziplina.

TEODOSIO . - Ez naiz lanik gabe, zuk kontseilatu guziak behar balinbaditut obratu.

FRAILE . - Betidanik, larderiak, diziplinak, eta andreak egin izan dute familia ala herria. Zu zara gaur Jainkoak izendatua bertute horien karguaz. Zure kargua bete-zazu. *(Musikak jotzen duela biak ateratzen dira)*

VII

(Musikarekin sartzen dira : Konstantza eta Goñi)

KONSTANTZA . - Zer dut ikasi ! O nere senar estimatua ! Gure seme Teodosio ezkontzerat dela abiatu ?

GOÑI . - Adinerat sartua da-ta, zer da egokiagorik ? Ez ahal du ondo egiten, gu biok egin genuena egitea ?

KONSTANTZA . - Zure ihardespen lasaiak harritzen nau.

GOÑI . - Eta ni, zure harritzeak nau harritzen ! Zer ote da ba gertatzen ?

KONSTANTZA . - Gertatzen dena da eskandaloa... Eskandalo ikaragarria... ez bertzerik.

GOÑI . - Eskandalo bat gure familian ? Zer diozu !

KONSTANTZA . - Diot, gure Teodosio andregaitzat hartzen ari den neskatxak, ez duela neskatxa izenik ere merezi.

GOÑI . - Zer darasazu emakumea !

KONSTANTZA . - Ba, badakit zuretzat nik errana ala ahuntzaren gauerdiko eztula berdintsu direla...

GOÑI . - Bainan, emaztekoa, mintza zaitte erran gogo duzuna erran-zazu.

KONSTANTZA . - Gizonak beti hola zarete. Zuek bakarrik dituzue gauzak ulertzen. Guk ez dakigu ezer ere.

GOÑI . - Ba, saila hasi genuen... Gure Teodosio neskatxa baten ondotik abiatu dela... Nor da neskatxa hori ?

KONSTANTZA . - Ez dut erran neskatxa dela, baizik eta neskatzar bat. Eta gainerat diot hori dela ibilki gure Teodosio bildu nahiaz...

GOÑI . - Ongi da, bainan berriz ere ! Jakiten ahal ote dut neskatxa hori nor den !

KONSTANTZA . - Ez du izenik, ez ohorerik eta ez lotsarik.

GOÑI . - Bainan nor da ! Errazu nor den !

KONSTANTZA . - Ez ahal duzu holako bat gure etxean sartzerat utziko !...

(Nigarrez) Hasteko, ni ez naiz oraino aski zahartua, bertze bati nere etxe-andregoa uzteko !

GOÑI . - Nork erran dautzu holakorik ?

KONSTANTZA . - Ez dut nik sekulan onartuko, buru-besoz ongi naizela, nere lekutik baztertua izatea...

GOÑI . - Otoi, otoi, utz-atzu sintsakeriak eta goazen harira.

KONSTANTZA . - Gaixo gure Teodosio ! Holako haur ona ! Ezin onartua dut bere amaren besoak dituela, neskatzar horren besotarat joaiteko.

GOÑI . - Bainan, berriz eta berriz noren besotarat ?

KONSTANTZA . - Holako mutila !... Ez du ez bere falta... Berak ez du ezagutzen maltzurkeria eta uste du bertzeak bera bezala direla... Horra nola erori den neska galdu horren saretarat.

GOÑI . - Oraintxe leporaino ase bainaiz zure erran-merran eta errenkura nigartiez, edo mintza zaitte garbiki, edo hemendik banoa.

KONSTANTZA . - Mintza ninteke, banaki nere solasari jarraikiko zintekela, bainan ezagutzen zaitut. Askiz zuri bide bat erakustea, zuk berehala,

kontrabidea hartzeko. Aspaldi da ez duzula bertzerik egiten. Bizkitartean ez naiz ni baitarik mintzo... Kasu hontaz mintzatzerat izan naiz, Aralarko fraile ermitarenganat.

GOÑI . - Eta zer erran dautzu fraile ermitak ?

KONSTANTZA . - Arras nere iritzikoa da, gure familian ez daitekela, onart holako ardi errebelaturik, neska hori behar litekela lehenbailehen Teodosion begitatzetik betikotz urrundu, norabait igorri, preso edo komentuan sartu.

GOÑI . - Egiaz mintzo zara ?

KONSTANTZA . - Beti gauza bera ! Zuretzat nere erranak dira beti dudazkoak beti sinesgaitzak ! Zoaz zerone ermitarenganat ! Zoaz ! Aralar ez da hemendik urrun. Badakit berdin ez dela zuretzat deus kontseilu onik haren ahotik baizik.

GOÑI . - Ba, ba... Ikusiko dugu. (*Musikarekin ateratzen dira*)

VIII

(*Musikarekin sartzen dira : Obispo eta Teodosio*)

TEODOSIO . - Obispo jauna, bihotz min handi batek bultzaturik etorri naiz zurenganat.

OBISPO . - Mintza zaite lasai, Teodosio ! Nere ahalmenetan den guzia egiteko gerturik nago, zu laguntzeko.

TEODOSIO . - Huna Obispo jauna, zer zaitan gertatzen. Ezkontzeko bidetan sartua naiz eta nere bihotzeko aukera egin dut, Ataungo alaba bat.

OBISPO . - Pentsatzen dut alaba hori dela, bihotz eta fedez, pertsona jator bat.

TEODOSIO . - Bai, nere ustez, alderdi hortarik, ez dauka itzalik.

OBISPO . - Hobe hori baita beharrena.

TEODOSIO . - Bai, bainan ez dute denek hola pentsatzen.

OBISPO . - Zer ba !

TEODOSIO . - Nere kontra ditut errotik bai aita eta ama.

OBISPO . - Zergatik ?

TEODOSIO . - Neskak hori ez delakotz, ez aberatsa eta ez izenduna ?

OBISPO . - Eta gero zer !... Ama Birjina ote zen aberatsa eta izenduna ?

TEODOSIO . - Hark, gurasoak ditu laborariak. Etxea berena dute. Eskolatua da luzaz seroretan egonik.

OBISPO . - Beraz neskatxa horrela bada, nortasuna baluke.

TEODOSIO . - Bainan ez da markesa ez eta kondesa, bere izena du Bioleta...

Eta ez dut izen aurrekoz titrerik.

OBISPO . - Bera da titre-egilea "titre eginak" ez ote du balio "titre ukanak" baino gehiago ?

TEODOSIO . - Nik ere horrela pentsatzen dut.

OBISPO . - Edozein moldez, adinean sartua zara eta zu, baitzara ezkontzen eta ez zure gurasoak, zuri da aukera egitea.

TEODOSIO . - Bainan, beldur naiz.

OBISPO . - Beldur ? Zertaz ?

TEODOSIO . - Badakizu nere aitak, ahalmen handiak dituela.

OBISPO . - Ba, badakit Goñitarrak zaretela Nafarroako gorenetarik.

TEODOSIO . - Aita eta amarekin, kasaila handi bat izan dut. Eta aitaren hitzak belarrarian ditut : "Onez ez bada, katez lotzen ditut bihotzak".
OBISPO . - Zer erran nahi zuen ?
TEODOSIO . - Beldur naiz, aitak ez ote duen, niganik urrunduko neskatxa hori, preso edo konbentuan sartuaz.
OBISPO . - Ez ahal da hortaratuko !
TEODOSIO . - Hortakotz etorri naiz zureganat. Iruñako jaun obispoa zarenaz geroz nere aita bil dezazun ezkontza hori onartzerat.
OBISPO . - Ba... nere eginahalak eginen ditut... Zintzoki gauzak egiteko.
Lehenik joanen naiz Ataunerat Bioletarekin mintzatuko naiz. Nahi baitut neronez jakin, nor den eta zer dion.
TEODOSIO . - Milesker. Obispo jauna.
OBISPO . - Gero ikusiko dut zure aita, eta zerbait on aterako ahal dugu urrats horietarik.
TEODOSIO . - Berriz ere milesker, bihotzez, Obispo jauna ! (*Musikarekin ateratzen dira*)

IX

*(Bioleta agertzen da, moja arropetan, triste burni barra batzuen gibelean...
kantu triste bat abesten du)*

X

(Musikarekin sartzen dira, Obispo eta Goñi)
OBISPO . - (*Haserre*) Zer ikasi dut zutaz, Goñi jauna ? Egia ote da ataundar neskatxa gazte bat bidali duzula andaluz presondegi batera ; ez zinuelakotz nahi ezkon zadien zure semearekin !
GOÑI . - Ez da egia neskatxa hori presondegian dela... Moja komentu batean da eta arras ongi tratatua.
OBISPO . - Ez neri erran neskatxa bat zoriontsu daitekela komentu batean, han sartua izan delarik, bere nahiaren kontra.
GOÑI . - Ez da komentuan sartua izan bere nahiaren kontra !
OBISPO . - Zer diozu ?
GOÑI . - Neskatxa hori ez da zuk duzun aingerua. Eskandala handi baten ondotik izan da bere herritik urrundua !
OBISPO . - Zer eskandala !
GOÑI . - Neska galdu bat da hori, arrats batez aurkitu dute gizon ezkondu batekin zebilela. Arrastatua izan da. Lehenik denak ukatu ditu bainan zigortze on baten ondoren, denak aitortu ditu.
OBISPO . - Bertze asko ere, aitortu ditu.
GOÑI . - Ez badiezute larderia erakusten zure mendeko diren jenderi, laster gaindi hartuko dautzute.

OBISPO . - Lasterrago oraino gaindia hartuko dautzute, larderia baizik ez badiezute erakusten.

GOÑI . - Oroit zaite, Obispo jauna, gora mailakoek behar dugula elgar sustengatu, azpikoen jokoa egiten duzula eta zure buruari harrika ari zarela, jende herresta horien alderdia hartuz.

OBISPO . - Gure Jainkoarentzat, jende guziak maila bereko gara eta kargutan garenak gure kargua dugu, jendeari zerbitzeko eta ez hontaz baliatzeko.

GOÑI . - Hola jokatzuz, gure nafar ohiturak hausten dituzu eta gure herriaren etorkizuna funditzen duzu.

OBISPO . - Eta zuk, hemengo neskatxa bat Andaluziara, preso zuzen-kontra bidaliz Nafarroa ohoratzen eta pizkortzen ote duzu ?

GOÑI . - Obispo jauna eraman dezagun bakotxak gure saila, elgar errespetatuz. Utzi Zezarri, Zezarren egitekoa.

OBISPO . - Ados naiz hortan zurekin, baina Zezarrek ez dezala har Jainkoa, bere jokabide makurren tapagailu.

GOÑI . - Oroit zaite Iruñan badela gobernadore bat.

OBISPO . - Bai, eta oroit zaite, Iruñan badela obispo bat. *(Ateratzen dira musikarekin)*

XI

(Musikarekin sartzen dira : Obispo, Bioleta eta Teodosio ezkon jantzitan)

OBISPO . - *(Ezkontza benedikatzuz)* Teodosio jauna, nahi duzu kristau moduan bizi guzikotz hartu Bioleta, zure ezkon-laguna ?

TEODOSIO . - Bai, jauna !

OBISPO . - Eta zuk, Bioleta, nahi duzu, kristau moduan bizi guzikotz hartu Teodosio jauna, zure ezkon-laguntzat ?

BIOLETA . - Bai, jauna.

OBISPO . - Eman eskuak elgarri, benedikatzen dut zuen ezkontza : Aitaren, Semearen eta Ezpiritu Santuaren izenean amen. *(Ondotik ematen dituzte kantuak... edaten dute. Eta denak ateratzen dira)*

XII

(Musikarekin sartzen dira Fraile eta Libertario... Gerla kanpaiak entzuten dira, pastoraletan bezala. Exeri-ta altxatuaz, Fraile eta Libertario mintzo dira)

FRAILE . - Gerla kanpaiak ! Gerla ! Gerla dugu moroen kontra ! Moro mahometanoak heldu dira trumilka Afrikatik, gure lurrari buruz kristau guziak nahi dituzte hil ! Kristautasuna suntsitu !

LIBERTARIO . - Datozila niganat, lana harrapatuko ditek, egina prest... aspaldi baita nere kristautasuna neronek suntsitu nuela.

FRAILE . - Zutik, kristauak ! Eutsi etsaiari ! Armak har ! Guduka denak ! Zahar eta gazteak, gizon ala emazteak !

LIBERTARIO . - Salbu mutil zaharrak ! Nik ez diat zaintzeko ez familiarik eta ez erlijionerik ! Axola guti diat beraz, batzu ala bertzeak, nausi atera ditene gerla huntarik.

FRAILE . - Hau ez da edozein gerla... Hau da gurutzada saindua... Ez bakarrik gizonen salbatzeko egina, baina Jainkoa salbatzeko.

LIBERTARIO . - To, badiagu zer egin, Jainkoa bera balinbada orain, salbatzeko gure beharretan.

FRAILE . - Xutik, kristauak... Zoazte elizarat, Jainkoarekin baketzerat... kofesa eta komunian... Eta gero gerlara... Etsaiak hil... Etsaiak garbi...

LIBERTARIO . - Lehenago erraten zitekan ez hiltzeko ! Orain berriz, denak hiltzeko. Ez diat gehiago deus ulertzen. Kontzilioaz geroz, gure erlijioea arras aldatzen ari ditek.

FRAILE . - Etsai bat hiltzen duenak, irabaziko du indulientzi erdi bat, bere bekatuarentzat. Bi etsai hiltzen dituenak indulientzi oso bat.

LIBERTARIO . - Lan egin azkar mutilak ! Garaia laster etorriko duk, sari beraren irabazteko, beharko baitituzue hil lau edo bost moro.

FRAILE . - Eta gizonak gerlan diren garaian, emaztek egin dezatela penitentzia. Hautsa buruan, zilizioa gorputzetan. Inork ez dezala har plazera, ez eta ere ezkontzari doazkion atseginak.

LIBERTARIO . - Fraile gizagaizoa ! Berdin dik burniz inguraturik ere emakumen atsegin-bidea hetsiko diotenik ez duk aurkituko. *(Musikarekin ateratzen dira)*

XIII

(Musikarekin sartzen dira : Teodosio eta Bioleta)

TEODOSIO . - O zu, nere ezkon-laguna, bihotz-minez nago zutaz pentsatuz ! Nere eginbidea da gurutzada saindura joatea eta nago zu zer bilakatuko zaren.

BIOLETA . - Zuk erranari jarraikiko naiz, nere nahikunde guzia da bizirik itzul zaiten gerlatik.

TEODOSIO . - Nere aitamek ez zintuzkete nahi nere emaztetzat. Halere ezkondu ginen. Geroztik heiekin bizi gara, baina nabaitzen dut zoin hotz agertzen diren, zuri buruz.

BIOLETA . - Ez ote nuke hobe nere aitamekin bizitzea, zu gerlatik itzuli artio !

TEODOSIO . - Holakorik ez, Bioleta ! Kosta ahala kosta, behar duzu gure jauregian egon. Zu zira jauregian nere ordaina.

BIOLETA . - Zu, nere ondoan zarelarik, zure jauregian norbait naiz, baina badakizu Teodosio, zu gabe, ez naizela arrotz bat baizik, zure aitamentzat.

TEODOSIO . - Badakit, Bioleta, nere aitamek ez zaitutela begi onez ikusten baina, ni ez nintzake senar, ez eta gizon ez bazintut hemen uzten zor dizudan eta merezi duzun mailan.

BIOLETA . - Eginen dut beraz sakrifizio hori, Jainkoari egun guziz, eskainiko diot zuretzat, zu gerlatik bizirik itzul zaiten.

TEODOSIO . - Milesker, Bioleta... eta milesker ere Jainkoari, zu bezalako emaztea eman didalako. *(Musikarekin ateratzen dira)*

XIV

(Musikarekin sartzen dira : Goñi, Konstantza eta Bioleta)

KONSTANTZA . - Zu, Bioleta gurutzada saindura joan baita gure semea eta jauregi huntako nagusi gaztea, nahi genituzke zurekin, bi solas erabili.

BIOLETA . - Mintza zaitetze lasai, aita eta ama. Zuek erranen duzuen entzuteko prest nago.

KONSTANTZA . - Ez gara gu, ez zure aita eta ez zure ama. Ez gaitzazula gu desohora, horrela deituz.

BIOLETA . - Ohituraz eta legez, deitzen zaituztet "aita eta ama". Ez ote naiz zuen semearen emaztea.

KONSTANTZA . - Errazu, orain arte, hola zinela. Haren itzalean, bazinen hemen zerbait. Bainan hura urrundu denaz geroz, neri eta nere senarrari da jauregi huntako gidaritza hartzea.

BIOLETA . - Nik ez dakit Teodosiok errana baizik, eta erran dautana da jauregi huntan egoteko, haren ordezkari bezala.

KONSTANTZA . - Zuk, zer dakizu jauregi hau nola behar den gobernatu ? Oroit zaite nondik ateraiaren zaren. Ala zer uste duzu ? Jauregi bat gobernatzea dela zeri bazkatzea bezala ?

BIOLETA . - Ez dut idurikatzen nehor hemen gobernatzea. Gehiegi balinbanaiz hemen, aski nauzue hemendik bidaltzea. Segur naiz nere aitamek, goxoki eta gogo onez hartuko nautela berekin.

KONSTANTZA . - Teodosioren nahia errespetatzeko, biziko zara gure jauregian. Bainan, ez duzu gehiago lo eginen hemengo dorrean den gela handian.

GOÑI . - Legez eta ohiduraz gela hori jauregiko agintariena da. Gure semea ezkondu zelarik, gela hori eman genion. Bainan gomeni da, nere emaztea eta ni berriz gela hortan jar gaiten, gure semea gerlatik itzuli arte.

KONSTANTZA . - Eta beraz zu, joanen zara lo egitera, gure zerbitzarien aldamenera. Eta janen duzu zeronek berex, ez baita gomeni, gure artean sar dezazun izenik gabeko presuna ezjakin bat.

BIOLETA . - Hola denaz geroz, biziko naiz nere zokoan, bakarrik eta ixilik. Ez duzue nereganik izanen desgusturik. Ez hortaz kexa ! *(Musikarekin ateratzen dira Goñi eta Konstantza. Hor berean gelditzen da Bioleta. Kantu triste bat kantatzen du)*

XV

(Musikarekin, Bioleta ateratzen da eta sartzen dira Libertario eta atso zahar sorgiñak. Libertariok egiten duela bakarrizketa, lau atsoak inguruan ibilki zaizkio, zernahi postura bitxi hartuz)

LIBERTARIO . - *(Irriz)* Zera... ni gerlaren alde naiz... gizonak, sanotzeko eta bertuteko bidean sartzeko, gerla du beharrezkoa. Hortako gerlaren alde naiz... Haatik bertzek egin dezatela... ni nere aldetik, asko sana eta bertuteduna bainaiz gerlarik gabe. *(Atso batek, kilikatzen dio, kokotz azpian... kontentu dago)* Eta gerla badaezpadakoa da, jendeari lana emaitako. Gizon gehienak

joan dira gurutzada saindura. Nork behar ditu heiek guziak ordaindu emakumen ondoan ? Hortakotz ikusten nauzue lanez lehertua. *(Atso batek xukatzen dio izerdia)* Delako fraile ermita horrek, emakume guziak giltzatu nahi lituzke gerla garaiko, horiek ere berenak behar... Halere, askoz eta askoz arkume gehiago, nere korralean sartu nahiago, horrenean baino. Eta bee eta bee, bildotsak nonnahi sartzen. Horrelaxe egiten dugu guk lan aberriaren alde. *(Lau atsoak lotzen zaizkio, bi alde batetik, bi bertzetik eta denak, besoz beso josiak zalantzaka dabilta alde batetik bestera)* Beraz gerla da badaezpada, eta gerla sortzaileak behar litezke kanonizatu... Ez ote dira, horieri esker, milaka martir saildu gehiago gure elizetako aldaretan ? Azken gerlaz geroztik, ez duzu gehiago saildurik gure artean... Beraz, azkar munta dezazuela gerla berri bat. Eta ahalaz gurutzada modukoa. Hortarik ateratzen baita asko saildu gehiago. *(Musikak jotzen duela dantza erotikoa bat, denak ateratzen dira farandola moduan)*

XVI

(Gerla bukaerako kanpaiak entzuten dira... Sartzen dira Fraile eta Teodosio)

FRAILE . - Huna beraz, Teodosio, nun gure artera itzultzen zaren, gerla bukaturik.

TEODOSIO . - Bai, anai fraile, moroak milaka hil ditugu, eta bizirik direnak ez dira, apur batez hunara itzuliko.

FRAILE . - Jainkoaren nahia bete duzue, gizatar horiek hola suntsituz, bainan Teodosio, gerla ez da sekulan bururatua.

TEODOSIO . - Neretzat segurik, agian bai ! Merezi ahal dut, hoinbertze neken ondok pixka bat bakean bizitzea nere emaztearen ondoan !

FRAILE . - Ha, Teodosio !

TEODOSIO . - Zergatik suspira hori, anai fraile ? Ala nere emazteari, zerbait gertatu zaio ?

FRAILE . - Ez zara nehorekin, hemen gaindi, mintzatu ?

TEODOSIO . - Ez anai fraile, zu zara leku hauetako lehen presuna, gerlatik itzultzean aurkitzen dudana. Bainan erradazu, nere emaztea bizi ahal da ?

FRAILE . - Bai, bizi da.

TEODOSIO . - Osasunean ongi.

FRAILE . - Bai, arras ongi.

TEODOSIO . - Eta nere aitamak ? Bizi eta pizkor, haiek ere !

FRAILE . - Bai, Jainkoari esker.

TEODOSIO . - Zergatik beraz zure arpegi ilun hori, nere etxeakoak aipatzean ? Zerbait bidegabe gertatu ote da nere familian ?

FRAILE . - Zoritxarrez, bai ! Zure aitamak izan dira hemen berriketan eta zure emazteaz erran dautatena, ez da segur izanen zuretzat bihotz altxagarri.

TEODOSIO . - Zer ba ?... Mintza zaite, eta mintza argi eta garbi.

FRAILE . - Zure jauregiko dorrean da zuen lo egiteko gela.

TEODOSIO . - Bai hala da.

FRAILE . - Hango ohean, zuk libro utzi lekua, ez da huts egoten.

TEODOSIO . - Zer... bertze gizon bat...

FRAILE . - Bai, ixilka, gauaz, bertze gizon batek ordaintzen zaitu.
TEODOSIO . - Nere emaztea hortaratua ? Ba ahal daiteke holakorik ?
FRAILE . - Zure aitamek errana dautzut, errepikatzen.
TEODOSIO . - Nere emazteak hori egin ! Neri... Banoa berehala, nere ohorearen xuritzera.
FRAILE . - Bai, zure eginbidea da !... Belar txarra atera baratzetik ! *(Musikarekin ateratzen dira, biak)*

XVII

(Hil kanpaiak ari dira, Teodosio doi bat argitua, dorreko gelaren ate aurrean dago)

TEODOSIO . - Huna nere gelako atea... nor eta zenbat ote dira barne hortan ? Beha dezagun serraila zulotik... Bat... bi... Bai, bi dira. Bi bultu mantapean ! Beraz egia zen. Egia ikaragarria ! Ni hainbertze pairamen eta peligrotan ibili nintzen garaian, nere emaztea, nere ohean atsegin zikinetan !... Bainan etorria da garbitasuna egiteko garaia. Ez batek ez bertzeak, ez dute ikusiko bihar goizeko argia... *(Puñala eskuan brastakoan sartzen da gelara... aditzen dira bi intzirin... berriz agertzen da)* Bi zorri gutiago mundu huntan ? Ha nere bizitza ! Ez nuen uste hoinbertze pairatzeko etorria nintzela, mundura ! Oxala ez banintz sortu, edo bederen, gerlan hil banintz ! Horra non naizen berriro bakarrik !... Bakarrik eta bihotz zauritua... Zer da hor ?... Nor heldu da hemen ?
BIOLETA . - *(Agertuz)* Zer ! Zer dira hemengo intzirin eta arrabotsak ? *(Bere senarra ezagutuz)* Zer !... Zu hemen ! Teodosio !
TEODOSIO . - Zu ! Zu ! Bioleta !... Ez nezazula hunki... odola baitut eskuetan ! Ez zinena zure ohean !
BIOLETA . - Ez zu hemendik urrunduz geroz, zure aitamak jabetu ziren gure gelaz eta oheaz... Hek biak dituzu hor lo daudenak.
TEODOSIO . - Biak hil ditut.
BIOLETA . - Zer !
TEODOSIO . - *(Nigarrez)* Nik zer egin diot Jainkoari ? Hoinbertze zerbitzatu dudan Jainkoa, zergatik ote da hola neri jazartzen ? *(Musikarekin ateratzen dira. Abeslariak kantatzen dute hil kantu bat)*

XVIII

(Musikarekin sartzen dira Obispo eta Teodosio)

OBISPO . - Krima handia egin duzu, Teodosio, hola zure aitamen hiltzea.
TEODOSIO . - Ez ditut gaxtakeriaz hil, bainan enganatua izan naizelakotz.
OBISPO . - Ez da hoin itsuki odolik isurtzen, kastigua ematen da juzgatu eta gero.
TEODOSIO . - Nere aitamen hobena ere bada, zergatik kendu zuten nere emaztea gelatik. Zergatik, nere emaztea beztu dute fraileari kontatuz hala ez direnak.

OBISPO . - Bai, nahi dut zure krima arintzen dutela zure aitamen huts horiek, bainan halere faltadun gelditzen zara.

TEODOSIO . - Nere bekatu horren barkamendutzat, prest nago egiteko emanen dautazun penitentzia.

OBISPO . - Bai zure egiteak, eskandala sortu du kristauen artean eta beharrezkoa da denek dakiten bekatuarentzat, denek jakinen duten penitentzia.

TEODOSIO . - Eta, zer liteke penitentzia hori ?

OBISPO . - Nere iritzia da, behar zinukela gorputza gategiz inguraturik, zenbait urtez bizi, Aralarreko mendian, fraile ermitak bezala.

TEODOSIO . - Onartzen dut zure kontseilua eta bihar beretik Aralarreko mendian arkaitz zulo batean hasiko dut ermiten moduko bizitza hori.

OBISPO . - Ermiten erregla da : Zortzi ordu otoitz, zortzi ordu lo eta zortzi ordu lan. Ongi litzaike, lan bezala, kapilla tipi bat altxatzen bazinu Aralarreko mendi kaskoan, San Mikel arkanjelua ohoretan.

TEODOSIO . - Neretzat ez da lan laketgarria, hori ere hitz ematen dautzut.
(Musikarekin ateratzen dira)

XIX

(Musikarekin sartzen dira : Fraile, Libertario eta lau atso sorginak. Hauek frailez burlatzen dira mintzatzen den aldi guziz)

LIBERTARIO . - Zure kontsolagarri etorria naiz, anai fraile, lau neskaxa alegre hauekin.

FRAILE . - Urrunt nereganik mundutiar solasak !

LIBERTARIO . - Badakit, Teodosio gategiz inguratua, Aralarreko mendi huntan jarri denaz geroztik zure bisitariak gutitu direla. Hola da gaurko mundua, konkurrentzia da errege.

FRAILE . - Bakea otoi neri !

LIBERTARIO . - Dena da publizitatea ongi egitea... Eta hortan nausitu zaizu Teodosio. Hark bederen, bi presuna hil ditu... Eta gainera bere aitamak... Eta ez da alfer bizi, zu bezala, bere eskuz, kapilla bat altxatzen ari da Aralar gailurrean.

FRAILE . - Utz nezazu nere gisa !

LIBERTARIO . - Zureganat etorria naiz nere gisako publizitatea proposatzera. Asko turista ibiltzen baita hemen gaindi, utziko dauzkizut zure gomendio lau neskaxa hauek. Gure dantza batzu eskainiko diozkate turisteri eta berdin bertze zerbait ere eskatzen duteneri.

FRAILE . - Fuera hemendik lotsagabea !

LIBERTARIO . - Lotsagabea ! Zergatik ?... Ez ahal dute holakorik egiten gure arteko asko kristau jatorrek ? Eta kontzilioaz geroztik, ez ote dute fraileek ere neskaxekin lasaia gobernatzeko ohidura ?

FRAILE . - Ixilik zu mingain madarikatua !

LIBERTARIO . - Nik bilatzen dudana, Teodosiok zuk baino zerbitzu gehiago egiten diola inguruari... Bere kapillari esker, ardotegi eta hotel batzu ere muntatuko dira Aralarren... Eta, horko artzainek ere diru eginen dute, gaztaia eta mamia salduaz beren txaboletan.

FRAILE . - Noiz artio, Jaungoikoa, tentatuko nau ifernuko debru honek ?

LIBERTARIO . - Ez gaizki har nik erranak ! Saindutu nahi duen fraileak, ez ote du jakin behar jasaiten ? Neri esker, merituak irabazten dituzu. Eta Teodosiori esker libertitzeko peregrinazioak egiten jan eta edan gabe... Ekarri kamiunka zardina zaharrak. Eta jotake, jar dadiela gure gaztedia !

FRAILE . - Ez zarenaz geroz ixiltzen, ni banoa hemendik eta Jaungoikoaren madarikazionea dela zurekin.

LIBERTARIO ETA ATSOAK . - *(Lotuz fraileari)* Ez joan !... Ez joan fraile... Egon gurekin. *(Musikak jotzen duela lasterka ihesi doa frailea ondotik jarraitzen zaizkiola bertze guziak)*

XX

(Musikarekin sartzen dira : Mikel arkanjelua bere zaindariarekin, Obispo, lau abeslariak, Bioleta, Teodosio gateguz inguratuz. Teodosio ematen da belauniko, arkanjeluaren aurrean... bertzeak inguruan)

OBISPO . - Teodosio, Mikel arkanjeluaren aurrean jakin arazten dautzut, zure penitentiako garaia bukatua dela. *(Gateak kentzen diozkala, sekulako arrabots itsusiak entzuten dira kanpotik. San Mikelek ezpata altxatzen du arrabotsari buruz. Oihuz mintzo)*

SAN MIKEL . - Ixilik ifernuko indarrak ! Fuera hemendik izpiritu gaxto, basa pizti eta mozorro guztiak, utzi libro leku hauek. *(Denek abesten dute Aralarreko San Mikelen kantika)*

Agur Mikel aingeru
Agintari haundia,
Izan beti tronutzat
Aralar mendia !

Aditu euskaldunen
Hitz minez beteak
Bota Euskal-Herritik
Debruen jendeak.

Bakarrikan nahi dugu
Gure Jaungoikoa
Fede bat, bataio bat,
Bihotz bat, osoa.

Atera-zazu Mikel
Ezpata zorrotza
Dragoi liberal hori
Utzitzeko hilotza.

Bazoaz Aralarra
Aingeru santua
Zerua iristeko

Eman-iguzu eskua.

*(Bitartean Obispoak gateak kendurik Teodosiori, Bioleta ematen dio ondoan.
Kantika bukatzean, antzezlari guziak agertzen dira eta pastoraletan bezala,
agintariak ematen du, azken predikua)*

AGINTARI . - Huntan da, jende onak, bukatzen gure antzerkia.

Horra Aralarreko kondaira, gezur ala egia.

Elkartu gira hemen, denak anaitasunean

Horrela batu gaiten, San Mikelen babesean.

Esker on deneri, maitasun eta amodio

Oroit Aralarrez eta eutsi hil artio.

OIHALA